

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ ПРОБЛЕМНОЇ ГРУПИ
КАФЕДРИ ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ
У 2007 р. ТА МАТЕРІАЛАМИ НАУКОВОЇ СЕСІЇ
„НАУКА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ”
(20 грудня 2007 року)**

МЕЛІТОПОЛЬ

2008

Збірка наукових праць викладачів та студентів проблемної групи кафедри фізичної географії за результатами науково-дослідної роботи у 2007 р. та матеріалами наукової сесії „Наука початку XXI століття: стан і перспективи розвитку” (20 грудня 2007 року). /Відп. ред. Даценко Л.М. – Мелітополь, 2008. – 84 с.

У збірці опубліковані результати досліджень викладачів, співробітників та студентів проблемної групи кафедри фізичної географії за темою наукового дослідження „Геолого-геоморфологічні процеси Північно-Західного Приазов'я та їх екологічні напрямки” за 2007 рік, які доповідались на науковій сесії викладачів та студентів МДПУ 20 грудня 2007 р.

Призначено для науковців, студентів, вчителів та всіх, хто цікавиться проблемами регіональних геолого-геоморфологічних досліджень.

Рекомендовано до друку на засіданні ради природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету (Протокол №5 від 24 січня 2008 року).

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

© Кафедра фізичної географії

© Даценко Л.М.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Бєлашков Р.І. ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ҐРУНТОВИХ КОМПЛЕКСІВ КСП «ВОСКРЕСЕНСЬКЕ» НОВОТРОЇЦЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА.....	7
Бондарець Д.С. ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ АГРОЛАНДШАФТІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	14
Вершинина Т.В. СУММАРНАЯ СОЛНЕЧНАЯ РАДІАЦІЯ И ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ СОЛНЕЧНОГО СІЯНИЯ КАК КЛИМАТООБРАЗУЮЩИЙ ФАКТОР ДЖАНКОЙСКОГО РАЙОНА АР КРЫМ.....	18
Воровка В.П. ОБҐРУНТУВАННЯ КОРДОНІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я.....	22
Гришко С.В. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ҐРУНТІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	27
Даценко Л.Н. СТРОЕНИЕ РАКОВИН ИСКОПАЕМЫХ ВИВИПАРУСОВ УКРАИНЫ.....	32
Карпа Т.В. РОЛЬ КАХОВСЬКОГО МАГІСТРАЛЬНОГО КАНАЛУ У СУЧАСНОМУ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОМУ ПОТЕНЦІАЛІ ХЕРСОНЩИНИ.....	35
Католик И.В. ЭРОДИРОВАННЫЕ ПОЧВЫ ТОКМАКСКОГО РАЙОНА: ЗАЩИТА И ПУТИ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ.....	40
Майборода Т.В. РОЛЬ АБРАЗИИ И ВЫНОСОВ РЕК В ФОРМИРОВАНИИ ОСАДОЧНОГО ЧЕХЛА АЗОВСКОГО МОРЯ	45
Манчук О.С. ГЕОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ ТЕМРЮКСКОГО МЕСТОРОЖДЕНИЯ ГРАНИТОВ.....	49
Непша О.В. ПОШИРЕННЯ ЕНДОГЕННИХ ТА ЕКЗОГЕННИХ ГЕОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ, ЩО ПРИУРОЧЕНІ ДО БЕРЕГОВИХ СХИЛІВ АЗОВСЬКОГО МОРЯ.....	52

Прохорова Л.А. ТЕХНОГЕНЕЗ ЯК ЧИННИК ЗАБРУДНЕННЯ УРБОЛАНДШАФТІВ.....	55
Стецишин М.М., Іванова В.М. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АЗОВСЬКОГО МОРЯ.....	61
Тарутіна Ю.В., Старков П.А. АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ И РАЗВИТИЯ СКЛОНОВ.....	65
Файзулаєва Е.С. БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК АСКАНІЯ-НОВА ЯК СКЛАДОВА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ПІВДНЯ УКРАЇНИ... 71	71
Черкасова Т.В. ГИДРОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РЕК СЕВЕРО-ЗАПАДНОГО ПРИАЗОВЬЯ.....	74
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	79

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кочуров Б.И. Экодиагностика. – К., 2003.
2. Матеріали статистичного управління Запорізької області. – Запоріжжя, 2003.

Стецишин М.М.

кандидат економічних наук, доцент,

Іванова В.М.

асистент

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АЗОВСЬКОГО МОРЯ

Азовське моря є складовою частиною водного фонду України і використовується як водотранспортна магістраль, для риболовства, в рекреаційних та інших цілях. На його режим, якість води, рослинний і тваринний світ істотно впливає притік прісної води річок, які впадають. Проте господарська діяльність у басейнах річок, і перш за все регулювання стоку за допомогою водосховищ, інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, розвиток промисловості, збільшення міського населення й рекреаційного навантаження на водні об'єкти, радіаційне забруднення змінили кількісні співвідношення між елементами водного балансу моря і якістю вод річок, які впадають у нього. Наслідком цих змін стало погіршення екологічної ситуації як в басейнах, так і в самому морі.

Азовське море зараз перебуває у дуже важкому екологічному стані. В 90-х роках минулого століття в нього щороку скидалось понад 4 км³ стічних вод, із них 1,9 км³ – забруднених. З цими водами в море попадало 28 тис. т органічних забруднень, понад 1 тис. т нафтопродуктів, майже 122 т міді, 792 т заліза, 20 т фенолів, а також значна кількість цинку, фтору, формальдегідів та інших речовин. Основними забруднювачами є промислові підприємства басейну Сіверського Дінця, міст Маріуполь, Ростов і Таганрог, санаторії, бази відпочинку, скиди дренажних вод із зрошуваних систем. Тільки в

Запорізькій області зі зрошувальних систем у море надходило понад 4,3 млн м³ забруднених пестицидами стічних вод.

Забруднення морських вод і регулювання стоку річок є однією з основних причин зміни стану гідробіонтів, зменшення їх кількості і) як наслідок, – зниження промислового вилову риби. Азовське море, незважаючи на відносно невеликі розміри, колись давало велику кількість риби. Ще в 30-ті роки ХХ ст. її вилови досягали 300 тис. т, причому більше половини становили цінні породи риб (осетрові, рибець, шема, донські оселедці, судак, лящ, сазан, тарань). Така висока рибопродуктивність Азовського моря, якої не було в жодній природній водоймі (70-80 кг з 1 га водної поверхні), пов'язана з особливо сприятливими умовами, а саме – великою кількістю сонячної енергії, малими глибинами (найбільша глибина моря 15 м, середня – 7,4 м), незначною солоністю води (13,8 ‰), великими площами нерестилищ у пониззях Дону, Кубанських лиманів і плавнях.

Під впливом господарської діяльності в басейні, особливо регулювання стоку і необоротних водозаборів, змінився режим Азовського моря. Його об'єм лише у 8 разів більший за об'єм середньорічного притоку прісних вод, головним чином Дону і Кубані. Проте регулювання стоку цих річок, відбір вод для різних господарських потреб (близько 16 км³ за рік) порушили природні екологічні умови в системі ріка – море. Підвищилась солоність Азовського моря, збільшився вплив чорноморських солоних вод, змінився річний об'єм і сезонний розподіл надходження в нього твердих, хімічних і біогенних речовин. Кормність моря, кількість і видовий склад риби зменшились.

Збільшення солоності вод моря відбувається за рахунок вод Чорного моря шляхом водообміну через Керченську протоку (середня солоність вод Чорного моря 21,8 ‰). Якщо раніше у водному балансі Азовського моря відтік води з нього складав 21 км³/рік, то тепер – не більше 9-10 км³/рік, нестача компенсується притоком чорноморських вод.

Усі цінні промислові риби важко реагують на підвищення солоності. Вилови риби в Азовському морі вже в 1990 р. зменшились порівняно з середньорічними виловами в першій половині ХХ ст. у 25 разів і становили 8,5 тис. т. Це пов'язано з катастрофічним зменшенням вилову хамси і тюльки. Незначні запаси в морі й осетрових риб (щорічний ліміт на їх вилов становить близько 1,5 тис. т). Втрачають промислове значення такі види риб, як севрюга, білуга, сазан, сом, бички, камбала, хамса і тюлька. При цьому велика кількість риби виловлюється недозволеним і хижацьким способом за допомогою величезних тралів, кошелів, механічних драг тощо.

Нині стан Азовського моря критичний. Проте його ще можна врятувати, якщо вжити таких невідкладних заходів: повністю припинити на деякий час промисловий лов риби і покінчити з браконьєрством; довести до оптимальних об'ємів стік, річок, які впадають в море; звести до мінімуму скидання в нього стічних забруднених вод, а також зменшити, відповідно до екологічної ємності узбережжя, кількість різноманітних рекреаційних установ і відремонтувати каналізаційну мережу.

Погіршення екологічної ситуації вплинуло на рибний промисел. Спостерігається інтенсивна деградація окремих популяцій гідробіонтів. Практично втрачає промислове значення така риба, як кефаль, скумбрія, ставрида, барабуля; малочисельними стали осетрові риби і камбала-калкан.

Азовське море, як уже зазначалося, є складовою частиною рибогосподарського фонду України. В ньому ведеться не тільки морське риболовство, а й відтворюється прохідна та деякі види напівпрохідної риби. А оскільки із природних факторів, які визначають рибопродуктивність цього моря, провідне значення має річковий стік, від якого значною мірою залежать водний, сольовий і гідробіологічний режими, то Азовське море є основним споживачем річкового стоку (водних ресурсів).

Водний транспорт забруднює воду внаслідок скидання в неї різних відходів і особливо підсланевих вод, які дуже забруднені нафтопродуктами.

Значна кількість нафти потрапляє у воду при перевезенні, аваріях танкерів, скиданні баластних вод тощо. Нафта й нафтопродукти згубно впливають на якість води та процеси газообміну, спричиняють загибель риби, водоплавних птахів та інших живих організмів. Велика шкода завдається курортним узбережжям. Інтенсивне освоєння морського узбережжя також зумовлює погіршення екологічної ситуації в морі.

Отже, господарська діяльність в Азовському морі зумовила зміну кількості та якості вод, що спричинило порушення режиму, зміни водних і наземних екосистем, зниження рибопродуктивності, погіршення рекреаційних умов тощо. Тому для вирішення проблеми Азовського моря потрібно проводити наукові дослідження і на їх основі розробляти та здійснювати необхідні водоохоронні заходи. З цією метою в 1976 р. була прийнята постанова «Про заходи щодо запобігання забруднення басейнів Чорного і Азовського морів», розроблені та введені в дію „Правила охорони від забруднення прибережних вод морів”: (1984), а також водоохоронні заходи, які здійснювались в комунальному господарстві, промисловості, будівництві, сільськогосподарському виробництві та на транспорті.

Для забезпечення охорони унікальних за природними умовами прибережних районів цього моря і раціонального використання їх ресурсів розроблена регіональна схема охорони природного комплексу Азовського моря на перспективу.

Над вирішенням проблем Азовського моря працюють численні наукові установи, згідно рішенням яких необхідно:

- заборонити скидання радіоактивних речовин у море, а також зменшити об'єми скидання хімічних забруднювачів і комунально-побутових стоків;
- спорудити сучасні каналізаційні системи та станції очищення стічних вод;
- відрегулювати рівень туристського навантаження та риболовства;

- заборонити транспортування токсичних відходів;
- здійснити заходи щодо збереження, регулювання та відтворення природних ресурсів моря;
- розробити плани ліквідації аварійних ситуацій;
- оцінити джерела і рівень забруднення моря;
- створити систему екологічного моніторингу, а також національні програми в галузі управління прибережною зоною.

Частину цих заходів уже здійснено. Проте проблема Азовського моря далека від вирішення, тому їй приділяється велика увага.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ворович И.И., Воловик С.П., Макаров Э.В. Проблемы Азовского моря. – Изд. Сев. Кавк. Научн центра высшей школы, 1977. – №2. – С. 37.
2. Кулик П.Р. Внутрішні води Західного Приазов'я. – В сб.: Проблемы экологии и природопользования. – Мелитополь, 1994. – С. 118-135.
3. Левковский С.С. Водные ресурсы Украины: Использование и охрана. – К.: Вища школа Главное изд-во, 1979. – 200 с.

*Тарутин Ю.В. – магістрантка
Старков П.А. – студент 5 курсу
(научний керівник – к.геол.-мін.н., доцент Даценко Л.Н.)*

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ И РАЗВИТИЯ СКЛОНОВ

Склоны являются выражением потенциально неустойчивого состояния вещества литосферы, которое реализуется путём выравнивания рельефа. Склоны как природные системы обладают двумя необходимыми условиями, при которых состояние их неустойчиво:

- 1) наличием свободной потенциальной энергии
- 2) возможностью направленных движений и переформирований, позволяющих уменьшать потенциальную энергию [1].

Размещение искусственных объектов на склонах, обеспечение их устойчивости и надёжного функционирования требуют выполнения